

Forfatter: Andersen, H. C.

Titel: H.C. Andersens Eventyr bd. VI kritisk udg. efter de originale eventyrhæfter med varianter ved Erik Dal

Citation: Andersen, H. C.: "H.C. Andersens Eventyr bd. VI kritisk udg. efter de originale eventyrhæfter med varianter ved Erik Dal", i Andersen, H. C.: *H.C. Andersens Eventyr bd. VI kritisk udg. efter de originale eventyrhæfter med varianter ved Erik Dal*, C. A. Reitzel, 1990, s. 149. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/text/adl-texts-hcaeventyr06val-shoot-idm139779800220416.pdf> (tilgået 26. april 2024)

Anvendt udgave: H.C. Andersens Eventyr bd. VI kritisk udg. efter de originale eventyrhæfter med varianter ved Erik Dal

NE I:1 1844

Det var med dette hæfte (11.11.1843) A fik sit gennembrud som eventyrfortæller, for så vidt som ingen af de foregående havde fået så bred en omtale som dette. Tilmed en forhåndsomtale i Georg Carstensen's Ny Portefeuille, som allerede 29.10.1843 (ej i BFN) lod melde, at 150 de »Egenskaber, som udmærke de Andersenske Eventyr: et phantasiefuldt Indhold og en barnlig Fortællemaade, have forskaffet disse Arbejder en mere udeelt Roes, og et mere talrigt Publicum, end hvad han forresten har præsteret i Literaturen. Vi haabe, at hans Eventyrs Venner ville glæde sig til denne nye Gave fra Digteren, og at Læsningen af disse igjen maa opfriske Erindringen om de tidligere, der tilvisse ikke fortjene at blive glemte.«

10.11.1843 bragte Kjøbenhavnsposten en venlig, men ret intetsigende notits om, at de 4 nye »Phantasibilleder« er skrevet »i den Andersen eiendommelige naive ironiske Tone«. Men allerede dagen efter sporer Berlingske Tidende (ej i BFN) en ændring i de nye eventyr: »Ligesom disse fremtræde i et noget større Format end tidligere, saaledes synes ogsaa de Børn, til hvilke Digteren denne Gang henvender sig, hist og her at være blevne lidt ældre end de, til hvem han før talte; men iøvrigt vil man gjenfinde den samme lunefulde Phantasie og den samme naive Tone, som i de tidligere. De ville derfor sikkert skaffe sig en ligesaa udbredt Læsekreds som de allerede kjendte.«

12.11.1843 kommer Ny Portefeuilles egentlige anmeldelse, som skelner mellem to kategorier i hæftet: »Engelen« og »den grimme Ælling« [er] af en mere gennemreflecteret og allegorisk Charakter og ville som en Følge deraf maaskee mest tiltale de Store; »Nattergalen« og »Kjærestefolkene« derimod som mere umiddelbart udsprungne af en naiv og barnlig Phantasie, ville ikke forfeile deres Virkning paa de Smaa [...] som endnu ikke ere forfaldne til vor Tids Skjodesynd, at ville søge en dybere Betydning i Alting.« Men under alle omstændigheder: »der er i alle disse Eventyr saa meget Smukt og Godt, saamegen Lune og Alvor, saamegen Poesie og Dybde, at selv de forskjelligste Læsere nødvendigviis maa finde Noget for Sig.« Derefter karakteriseres de enkelte tekster i tur og orden: »Man vil ikke uden Rørelse læse om den fattige, lille Dreng« i *Engelen*. Med velvalgte citater fremhæves det humoristiske ved *Nattergalen*, hvis klimaks dog er kejserens dødsleje: »men hvad vi der faae at høre er saa smukt og saa poetisk, at vi slet ikke ville berøre det her, thi det maa man selv læse efter.« Humoren i *Kjærestefolkene* belægges med endnu flere eksempler, hvorefter det hedder: »Fortællingen sprudler af Munterhed, og man veed ikke, hvad man skal synes bedst om »Stoffet eller Behandlingen af det.« I *Den grimme Ælling* »er den lille Begivenhed anlagt tænksomt og dybsindigt, Dialogerne i Andegaarden ere morsomme, og Slutningen meget poetisk«. - Om hæftet som helhed lyder konklusionen, »at det ikke er nogen sædvanlig Lecture, der her bliver budt os«.

Selv Andersen var tilfreds og skrev samme dag i Almanakken: »Smuk Anmeldelse i Figaro af Eventyr«. (Fra og med 1843 tog ugebladet 151 navneforandring fra Figaro til Ny Portefeuille). Og dagen efter hedder det i Almanakken: »Alle Blade for Eventyrene«.

Ordene kan også gælde for den kritik som endnu stod tilbage. Claudius Rosenhoffs ugeblad *Den Frisindede*, som tidligere havde haft diverse indvendinger mod A, måtte 14.11.1843 (ej i BFN) indrømme, at digteren synes »mere og mere at grundfæste sin største Hæder og Fortjeneste som dansk Eventyrfortæller«. De 4 nye er alle »gemytlig fortalt, har Pointe og poetisk Gehalt«, så man må »lade sig henrive af Fortællerens Hjertelighed og gode Lune«. Men skal man tage hans ironi alvorligt og vise sig som hans »sande Ven« ved at sige ham »Ubehageligheder«, kunne man ønske »nogle smaa Forandringer S. 41, hvor den Naivitet findes, at en Hytte ligger isoleret og indeslutter en gammel Kone, en Kat og en Høne, der lægger gode Æg«.

19.11.1843 bringer Fædrelandet (under signaturen 64) en fyldig anmeldelse, og da bladet ikke har omtalt nogen af de tidligere hæfter, får læserne meget passende først en præsentation af eventyrdigteren: »H. C. Andersen har allerede for længe siden opnaaet stor Berømmelse som Eventyrforfatter, ikke blot i Fædrelandet, men maaskee endnu mere i Udlandet, og man maa i Sandhed ret glæde sig over, at han i vor reflecterede og speculative Tid formaaer at bevare den naive Umiddelbarhed i Anskuelsen og den uformørkede Barnlighed i Gemyttet, som ere nødvendige Betingelser for at skrive gode Eventyr. I Eventyret er Andersen større Digter og mere sig selv end i nogen anden Retning; og skjønt denne beskedne Digtart mulig synes mindre tiltrækkende for det almindelige Publicum, saa er den maaskee dog i Virkeligheden den mest lønnende af alle. Thi hvilke Læsere ere saa taknemlige som Børn?«

Derefter behandles hvert eventyr for sig. *Engelen* er »en lille Legende, hvori især Skildringen [af krøblingen] er meget smuk [4 liniers referat]. Af en ganske anden Art er det andet Eventyr, »Nattergalen«, det er en vel anbragt Satire over Hoffernes, fyrstelige og fornemme Personers Konstkjærlighed, der belønne Kunstneren ved at berøve ham sin Frihed, og ikke forstaae at skjelne mellem ægte Kunst og Mechanisme, Geni og Dressur, før Døden sidder paa deres Hjerte. Nr. 3 er en nydelig humoristisk Skizze, som vi aftrykke til Prøve; og det 4de og sidste Eventyr, »den grimme Ælling«, er, uagtet det har en vis, i Andersens poetiske Virksomhed altfor hyppig fremtrædende, subjectiv Tendens, uagtet det utvivlsomt er en Allegori over samme

Thema, som »Improvisatoren«, »Kun en Spillemand« o.s.v., meer end tilstrækkelig have varieret, nemlig Digterens eget miskjendte Værd, dog saa frit for sygelig Sentimentalitet, dog saa friskt opfattet, saa livligt og lunefuldt behandlet, at det læses med megen Fornøjelse.«

152

A skyndte sig at kommentere begivenheden: »»Fædrelandet«, et Blad der ellers aldrig har været mig gunstigt, men denne Gang var det henrykt over mine Eventyr; nu, det var jo ogsaa behageligt. Men at det sætter mindst Priis paa »Den grimme Ælling« forundrede mig, da jeg netop Dagen forud havde fra Hauch hørt den største Glæde over dette [...] »Nattergalen« behager ham mindre, og den staaer med Palmer i »Fædrelandet«. Saaledes er det med Smagen; dog synes disse Eventyr at gjøre stor Lykke.« (Brev til Jonna Stampe 30.11.1843, A&C 351). Senere daterede han ligefrem sit gennembrud som eventyrdigter til denne anmeldelse: »Det var »Fædrelandet«, der først af alle danske Blade og Skrifter gav mig en hædrende, erkjendende Anmeldelse« (MLE I 290 f).

Journal for Literatur og Kunst (red. Christian Juul, bd. II, 1843, 342 f) sætter Andersens særlige anlæg for eventyret i forbindelse med hans sociale opstigning: »Kun en Digter, der gennem Forargelserne i Livets lavere Regioner og gennem Aandens Kamp i de høiere, har bevaret et barnligt Sind, og hvis Gemyt endnu eier Kjærlighed nok til at kunne bøie sig ned til Barnet, sætte sig ind i dettes Idee om Verden og selv blive Barn igjen, vil kunne løse Opgaven.« Det bekræftes af det nye hæfte, hvoraf kun *Engelen* forekommer anmelderen »at være noget mindre heldigt. At den sygelige Dreng [...] blev til en deilig Engel, er rørende og smukt; men at Markblomsten, fordi den var en fattig Blomst og var henvisnet i Feieskarnet, ligeledes blev en Engel, er dog for meget forlangt; selv for Barnets Phantasi er den hele Ideegang vel følsom«. *Nattergalen* derimod har ikke blot »Lune og snurrige Indfald, men ogsaa en efter Barnets Fatteevne afpasset Moral, navnlig i Sammenstillingen af den kunstige og den virkelige Nattergal; idet denne sidste forsikkrer ei at ville faae nogen anden Løn end de Taarer, dens Sang har fremlokke i Keiserens Øie, troe vi at høre Digteren selv tale. »Toppen og Bolden« er i al dens Ubetydelighed en original Idee af ægte comisk Virkning; men det sidste Eventyr, »Den grimme Ælling«, er det bedste. Det danner en med Lune, ja næsten Begeistring gennemført Skildring af det længe miskjendte Talent, der gennem Gjenfordigheder og Mismod omsider kæmper sig seierrikt frem til fuld Udvikling og Anerkjendelse, skjønt saadant i Virkeligheden maaskee kunde synes en vel sangvinsk Forhaabning. Hvad vi tidligere have anket over hos H. C. Andersen, nemlig hans Individualitets stærke Fremtræden, forekommer os her smukt og tiltrækkende; den naive lunefulde Fortæller river Smaa og Store uvilkaarligt med sig, og blivende til Børn igjen, beklage vi kun, at Eventyrene allerede ere forbi.«

A havde forsynet sit eksemplar af bogen til Ingemann med denne 153 dedikation: »fire smaa Børn kommer fra deres Fader og beder om han snart maa glædes med Brev!« Det er forklaringen på Ingemanns ejendommelige takkebrev 15.11.1843 (med rette utrykt, KB, Collinske Brevsaml. IX). I stedet for hans som regel velbegrundede vurderinger er han slået over i en eventyrstil, hvor han lader de fire eventyr, A's børn, diskutere, om deres far nu ogsaa vil glæde ham med et svarbrev. Mindre morsomt end pjanket, men i hvert fald fremgår det, at han »allerbedst kan lide« *Den grimme Ælling*, »som i Grunden var en af Faders egne Tanker og den der lignede ham selv allermeest«. Fru Lucie foretrækker derimod *Nattergalen*, selvom ogsaa hun fandt »Ællingens Naturliv og huuslige Liv ganske fortræffelig udført«.

Dagen efter takker Hauch »ret hjertelig for den kjære Gave, De har sendt mig, og som jeg med stor Fornøjelse har modtaget og læst. Især har den sidste Fortælling, Den grimme Ælling, gjort et stærkt Indtryk paa mig; jeg mener at den er et af Deres allerbedste Eventyr, og jeg anseer den for classisk i sit Slags. Den er i sig selv Alt, hvad den skal være, og den symboliske Betydning slutter sig paa det nøieste og naturligste dertil. Der er en dyb Sandhed deri, og al den Haan og Smerte, som den stakkels Svaneunge maa gennemgaae, da den er falden ned i en lavere Kreds, er med faa, men grundige Ord gjengiven. - Historien om Katten og Hønen, der ansee sig for at være den bedste Deel af Verden, og der foragte Alt, hvad der ikke kan spinde eller lægge Æg, gjentager sig hver Dag paa Jorden. De Ord i Enden: »Det gjør ikke Noget at være født i Andegaarden, naar man kun har ligget i et Svaneæg«, ere af den Natur, at de burde være et Ordsprog, hvis de ikke, hvad jeg er uvidende om, allerede ere det. Jeg gratulerer Dem og os til den Fortælling; skriv os meer af det Slags! - Engelen er ogsaa smuk, og Kjærestefolkene er meget moersom; Nattergalen behager mig mindre, men Den grimme Ælling gaaer for Alt« (BtA 213 f). (Da Hauch godt 2 år senere skrev »Nogle Bemærkninger med Hensyn til Digteren H. C. Andersens Poesie« i professor J. F. Schouws Dansk Ugeblad, stiller han fortsat eventyret blandt »de allerfortræffeligste«: »Alt er i denne Fortælling hugget af eet Stykke og hentet af Æmnets inderste Natur, uden at dog den symboliske Betydning i noget Øieblik formørkes, eller tabes af Sigte« (p. 275).)

Med et par undtagelser havde Fredrika Bremer ikke brudt sig synderligt om de tidligere eventyr, men nu må hun kapitulere. Det sker i brev af 19.2.1844, hvor hun bl.a. skriver: »om Ni viste, hur ofta jag tackat Er i mit hjerta, och hur ofta jag med hög röst föreläst dessa berättelser af Er för unga och gamle, lärda och olärda!

Ack! att Ni då kunnat se hur lyssnat till dessa dikter med lika glädje och lika varmt intresse, huru de med gladt leende och rörda hjertan uttalat Ert beröm! - [...]

Bland dessa berättelser är det synnerligast en, som jag aldrig kan tröttna att föreläsa, det är »den fula Ankungen« [...] Deri förekomma ett par ställen, vid hvilka jag blott med möda förmått undvika en darning på rösten, t.ex. det, då ankungen första gången får se svanorna och af en dunkel aning känner sig dragen till dem och utstöter ett anskri, hvori hans egen verkliga natur ger sig tillkänna [...] En glädjersning, en innerlig, utsäglig rörelse genomblixtrar mig, så ofta jag läser detta [...] Hvilket lif, hvilket lefvande uttryck i hela denna skildring, djup i sin betydelse och så äkta satirisk i utförandet (men tillika så harmlös), lika så lätt och så intagande som blomman, som solstrålarne, som vårens foglar! O, Diktare Andersen, dikta sådana barnsagor! Hos barnen väcka de den tänkande människan, och oss gamla människor gora de åter til glada och goda barn. Ingen formår på detta sätt skriva såsom Ni, och under lek inlägga ett stort i det lilla, en *oändlig betydelse* i det begränsade och hvardagliga.« (Bremer II 389 f).

Nøjagtig en måned senere - 19.3.1844 - kom endnu et svensk glædesudbrud - fra ingen ringere end Jenny Lind:

»Utsägligt mycken tack for de sköna berättelserna! Jag finner dem så gudomligt vackra, att jag tror, det är det renaste och härligaste min bror någonsin låtit flyta ur sin penna. Jag vet ej, hvilken jag skall ge priset, men - gud vet om ej »*Den grimme Ælling*« ändå är och blir den vackraste. - Min gud! hvilken härlig gåfva att så kunna kläda sina *ljusa* tankar i ord, att på en liten papperslapp göra så begripligt för människorna hvad det vill säga, att det *ädlaste* ofta ligger som mest undangömdt och öfverhöljdt af uselhet och trasor, tills forvandlingen inträder och visar gestalten i en gudomlig dager. Tack, innerlig tack, for så mycket rörande och lärorikt!« (BtA 384 f).

Da A 10.12.1843 skridtede anmelderfronten af i brev til Henriette Wulff, kom han - med indbygget sikkerhedsventil - til det resultat, at »Disse Eventyr ere blevne optagne med udeelt Bifald, ingen af alle mine Bøger have hjemme gjort en saadan Lykke, alle Blade rose dem, alle Folk læse dem og det ikke laant hos Naboens Nabo, men de kjøbesljeg bliver erkjendt, som den første Eventyr Fortæller - kort, jeg har denne Gang Grund til at være tilfreds med Publicum! Det fornøier mig, det er godt at have lidt Renomé at slide paa, thi der kommer nok en Leilighed hvor jeg kommer i slem Sø igjen, saa har man dog et Bræt at holde sig ved« (BHW I 346).

De kjøbes - ja, samme dag havde forlaget meddelt, at oplaget på 850 eks. var udsolgt, og at et nyt oplag på 850 eks. var i gang. Det averteredes til salg 27.12.1843. Successen var hjemme!